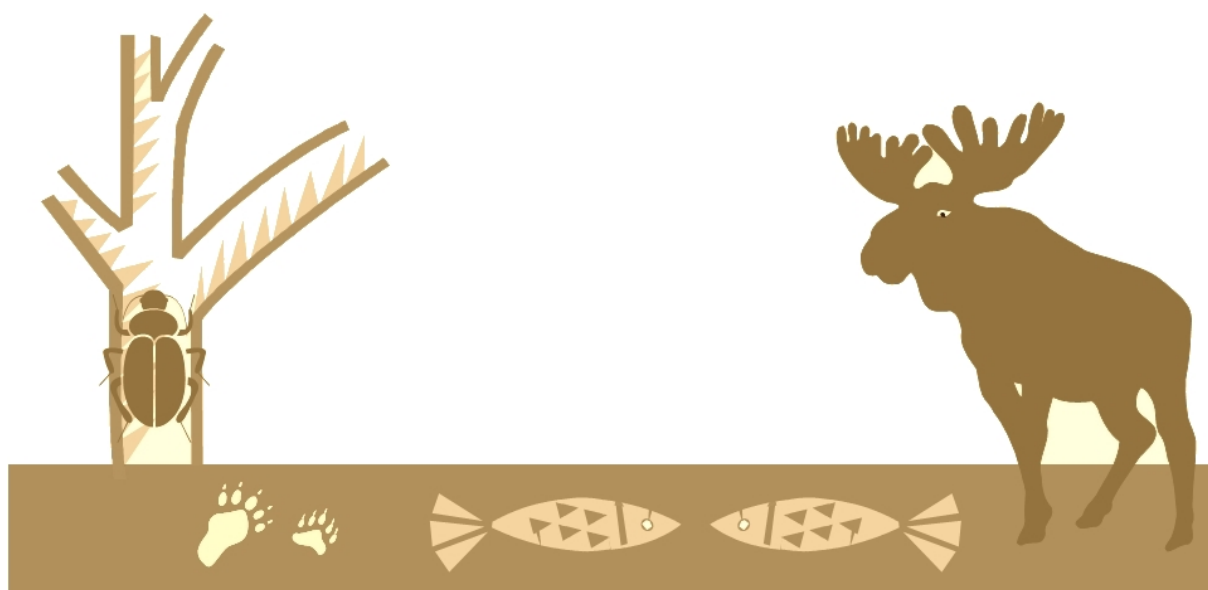

Landskapsvård och köttproduktion i Vindelälvens närområde Fågelinventeringen år 2006

Adriaan "Adjan" de Jong

Sveriges Lantbruksuniversitet
Institutionen för Vilt, Fisk och Miljö

Rapport 38

Swedish University of Agricultural Sciences
Department of Wildlife, Fish, and Environmental Studies

Umeå 2014

Fågelinventeringar år 2006

inom projektet

”Landskapsvård och köttproduktion i Vindelälvens närområde”

Adriaan ”Adjan” de Jong, 2006-09-26

Hössjö 115
905 86 Umeå
090-21116
adjan@telia.com

Innehållsförteckning

Inledning	s. 3
Material och metod	s. 4
Resultat	s. 6
Effekterna på fågellivet av restaurering och betesdrift	s. 7
Publikationer	s. 12
Tack	s. 12
Referenser	s. 13
Områdesvisa genomgångar	bilaga 1

Inledning

I projektet "Landskapsvård och köttproduktion i Vindelälvens närområde" samarbetar en grupp markägare/brukare för att öka köttproduktionen genom naturbete och därigenom förbättra landskapsvården. Åtgärderna förväntas även gynna växter och djur som är knutna till brukade marker. I denna studie studeras effekterna av restaurering och återinförandet av bete genom att studera fågellivet före och efter förändringarna.

En stor andel av jordbrukslandskapets fågelarter har minskat kraftigt under de senaste decennierna (Svensson 1999). Orsakerna bakom denna minskning är bristfälligt kända men minskade arealer och fragmentering av jordbrukslandskapet tycks spela en viss roll, speciellt i Norrland där andelen jordbruksmark i landskapet är låg. En beskrivning av effekterna av restaurering och bete på häckande fåglar i Norrland är därför särskilt angelägen.

Jag har valt att koncentrera studien kring sju arter som är tydligt knutna till aktivt jordbruk och ytterligare nio arter som indikerar ett rikt jordbrukslandskap. Dessa arter kallas i denna rapport för **nyckelarter** respektive **stödarter**.

Åren 2000-2002 beslöts om upplägget för den ornitologiska uppföljningen för ett år i sänder. Detta medförde att urvalet av inventerade objekt varierade från år till år. Våren 2003 beslutade projektledningen om en treårs plan. Den förlängdes senare med ytterligare en fältsäsong 2006. I denna rapport redovisas resultaten från 2006-års inventeringar. En övergripande analys av hela studien redovisas i en separat rapport.

Material och metod

I inventeringen 2006 ingick samma provytor och referensområden som i inventeringen 2003, 2004 och 2005 (tabell 1). Områdena Norrfors och Holmnäs har inventerats av Marianne de Boom, de övriga av författaren.

Inventeringen genomfördes som en förenklad revirkartering (Svensson & Svensson 1995). Den följer normerna för häckfågelinventeringar av öppna marker (Naturvårdsverket 1997, Svensson 2001) men av ekonomiska skäl besöktes områdena vid två istället för fyra tillfällen (tabell 2). De exakta inventeringstidpunkterna redovisas för varje objekt i bilaga 1. Totalt omfattade fältarbetet 2006 drygt 61 effektiva inventeringstimmar.

Nyckelarterna jag har valt är storspov, tofsvipa, ladusvala, sånglärka, ängspiplärka, stare och ortolansparv. Ladusvala och stare är knutna till kreatursbete och häckar dessutom i byggnader eller holkar. Ortolansparven häckar även på kalhyggen.

Stödarterna är mindre strandpipare, ljungpipare, skogssnäppa, enkelbeckasin, jorduggla, buskskvätta, gulärta, törnskata, och rosenfink. Deras förekomst tyder på att det finns andra landskapselement än ren (brukad) jordbruksmark, till exempel våtmarker, kantzoner eller buskmark.

Områdernas areal fastställdes med hjälp av programmet ArcView och Lantmäteriets digitala kartor (främst Gröna kartan) i länsstyrelsens databas. I de flesta fall har avgränsningen för jordbruksmark enligt den digitala kartan följts. Nedlagd jordbruksmark som fortfarande utgör potentiell häckningsbiotop för de studerade arterna har dock tagits med. Mindre öar av annan mark omslutna av jordbruksmark har också räknats in.

Områdena undersöktes till fots så att ingen punkt låg längre bort än 100 meter från observatören. Ibland räckte det att gå på vägar och stigar, men vanligtvis genomkorsades fälten. Extra uppmärksamhet ägnades åt skogsbyn, åkerholmar, raviner, åar och bebyggelse. I vissa fall betades området av flockar nötkreatur som även innehöll en tjur. Då har det inte varit möjligt att röra sig fritt inom området och därmed kan vissa avsteg från ”100 meters regeln” varit nödvändig. Vi har dock ansträngt oss för att minimera effekterna av denna begränsning (bilaga 1 för detaljer).

Observationerna av nyckel- och stödarter ritades in på fältkartor. Tolkningen av fältkartorna gjordes av författaren och följde reglerna i Övervakning av jordbrukslandskapets fåglar i Skåne – Manual för fältarbetet (Svensson 2001) med en anpassning för antalet besök. Alla tolkningar gjordes av författaren.

Begreppet ”par” används här även som synonym för revir, revirhävdande hane, bo med ägg/ungar eller icke-flygga ungar. Med tanke på alla olika varianter och händelsealternativ hos fåglarnas häckningsbiologi är detta sätt att hantera begreppen det enda realistiska i en studie som denna.

De första besöken gjordes under den period när vädret fortfarande var kyligt och tidvis blött (SMHI 2006). Vid de senare besöken hade vädret hunnit bli riktigt bra, början av en sommar som kommer att gå till historien. Det övervägande ogynnsamma vädret under våren och försommaren har dock med all sannolikhet påverkat fågelpopulationerna negativt.

Tabell 1. Geografiska uppgifter om de inventerade områdena.

	kartblad ¹⁾	kommun	areal (ha)	tidsåtgång ²⁾	åtgärd ³⁾
Ammarnäsdelta	25G3d	Sorsele	85	6,7	R+B
Åmsele	22J2d	Vindeln	26	9,6	R+B
Kulbäcksmyrans ⁴⁾	21J5g	Vindeln	11	14,0	R
Överrödå	21K4a	Vindeln	46	7,3	R+B
Altjärn	21K2a	Umeå	97	4,1	R+B
Vännforsbäck	21K10	Vännäs	35	5,5	R+B
Västra Spöland	20J9j	Vännäs	61	5,9	R+B
Djupfors	25G1f	Sorsele	27	11,7	-
Kulbäcksliden ⁵⁾	21J5g	Vindeln	51	6,9	-
Norrfors ⁵⁾	20K8b	Umeå	234	7,0 ⁶⁾	-
Holmnäs ⁵⁾	20K6a	Umeå	259	6,1 ⁶⁾	-

1) Delar av området kan ligga inom angränsande kartblad.

2) Tidsåtgången för två besök i timmar per 100 hektar. Jämför med riktlinjerna enligt Svensson (2001) som är 4-6 timmar per 100 hektar och **fyra** besök. I arealen för Ammarnäsdeltat och området Altjärn ingår en relativ stor andel vatten.

3) Åtgärdsstatus vid tillfället för sista besöket:

- = ingen åtgärd,

R = restaurerad,

B = bete.

För ytterligare information: se bilaga 1.

4) Nya restaureringsarbeten pågick under inventeringssäsongen (västra delen).

5) Delar av området betas.

6) Siffran för tidsåtgång avser fyra besök.

Tabell 2. Besöksdatum och inventeringstid för respektive område.

	besök 1	besök 2	invent.tid ²⁾ (minuter)
Ammarnäs	28/5	2/7	345
Åmsele	21/5	18/6	150
Kulbäcksmyrans	3/6	24/6	95
Överrödå	22/5	18/6	200
Altjärn	22/5	24/6	240
Vännforsbäck	20/5	16/6	115
Västra Spöland	20/5	16/6	205
Djupfors	28/5	3/7	190
Kulbäcksliden	3/6	24/6	210
Norrfors ¹⁾	13/5, 28/5	11/6, 26/6	985
Holmnäs ¹⁾	6/5, 22/5	3/6, 24/6	950

1) Områdena Holmnäs och Norrfors besöktes fyra gånger.

2) Totalt 61 timmar och 25 minuter effektiv inventeringstid.

Resultat

Resultaten sammanfattas i tabell 3. Förekomsten av nyckelarter och stödarter framgår av tabell 4. Områdesvisa redovisningar finns i bilaga 1.

Tabell 3. Resultat av inventeringen 2006 i sammanfattning.

område		antalet par nyckelarter	par nyckelarter utan ladusvala och stare	antalet stödarter	övriga naturvärden
Ammarnäsdelta	A	0	0	3	+++
Åmsele	B	1	1	4	++
Kulbäcksmyrans	C	0	0	0	+
Överrödå	D	6	2	1	++
Altjärn	E	20	16	0	++
Vännforsbäck	F	4	2	1	++
Västra Spöland	G	11	11	0	+
Djupfors	H	4	0	0	+
Kulbäcksliden	I	24	20	2	++
Norrfors	J	36	14	3	++
Holmnäs	K	38	34	3	+

Tabell 4. Uppskattat lägste antalet par av nyckelarter och stödarter i de inventerade områdena. Bokstavsbezeichnung enligt tabell 3. Se bilaga 1 för detaljer. Frågetecknen står för osäker häckning.

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K
Tofsvipa					3		5		13	1	6
Storspov		1		1	5	2	5		3	9	11
Sånglärka					8		1		4	3	12
Ladusvala				4	4	2		4	3	17	3
Ängspiplärka				1						1	5
Stare									1	5	1
Ortolansparv											
Mindre strandpipare											
Ljungpipare									?		
Skogssnäppa	?	?			?				1	?	1
Enkelbeckasin	4	4	?				?				
Jorduggla											
Gulärta	4	16						?	5	2	5
Buskskvätta	1	3		3	?	1				2	1
Törnskata											
Rosenfink		1		?					?	1	

Kommentarer:

Många uppskattningar av antalet par utgörs av ett intervall inom vilket det verkliga antalet förväntas ligga (bilaga 1). Här har endast de lägsta talen i dessa intervall tagits upp. Samtliga siffror utgör således den lägsta skattningen av antalet häckande par.

De tomma rutorna i tabellen skall läsas så att arten med stor sannolikhet **inte** förekom i området. Frågetecknen anger att arten har observerats inom området men att det är osäkert om arten verkligen hade ett permanent revir.

Effekterna på fågellivet av restaurering och betesdrift

Utvecklingen av fågelfaunan i de olika områdena visas i tabell 5 - 15. Även data från inventeringarna 2001 och 2002 har tagits med. En närmare analys av effekterna av restaureringen kommer inom en separat rapport.

Tabell 5. Utvecklingen av fågelfaunan (antalet häckande par) i Ammarnäsdeltat.

Art	2003	2004	2005 ¹⁾	2006
Storspov	?			?
Sånglärka	2	2		
Ladusvala	4	3	?	?
Ängspiplärka	3	1		
Stare	6	4		
Skogssnäpa				?
Enkelbeckasin	6	4	1	4
Jorduggla		?		
Gulärka	6	8	2	4
Buskskvätta	2	3	1	1
Rosenfink	?			

¹⁾ 2005 års inventering påverkades av en omfattande översvämning i mitten av juni.

Tabell 6. Utvecklingen av fågelfaunan (antalet häckande par) i Åmsele.

Art	2002	2003	2004	2005	2006
Storspov					1
Ladusvala	1	1		?	
Skogssnäppa		1		1	?
Enkelbeckasin	3	2	4	4	4
Jorduggla	?				
Gulärka	7	10	15	15	16
Buskskvätta	3	3	3	2	3
Rosenfink	1			1	1

Tabell 7. Utvecklingen av fågelfaunan (antalet häckande par) i Kulbäcksmyrän.

Art	2001	(2002)	2003	2004	2005	2006
Tofsvipa					?	
Skogssnäppa	1		1		?	?
Enkelbeckasin	1		1			?
Gulärka	4		1		1	
Buskskvätta			2	1	1	?
Törnskata					1	

Tabell 8. Utvecklingen av fågelfaunan (antalet häckande par) i Överrödå.

Art	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Tofsvipa		?				
Storspov	3	3	3	2	3	1
Sånglärka			1			
Ladusvala	4	3	5	2	3	4
Ängspiålråka						1
Stare	2	2	3	1	3	
Skogssnäppa			?			
Enkelbeckasin	1			1	1	
Gulårlå		1		2	1	
Buskskvåtta	4	3	3	6	4	3
Törnåkata			1			
Rosenfink	1	5	1	3	2	?

Tabell 9. Utvecklingen av fågelfaunan (antalet häckande par) i Altjårn.

Art	2001	(2002)	2003	2004	2005	2006
Tofsvipa	5		3	2	2	3
Storspov	4		5	3	5	5
Sånglårka	6		7	10	11	8
Ladusvala	3		5	2	2	4
Stare			?	1	?	
Ortolansparv	1					
Skogssnäppa				1	?	?
Gulårlå	6		1	2	1	
Buskskvåtta	2		2			?
Törnåkata				?		
Rosenfink	1					

Tabell 10. Utvecklingen av fågelfaunan (antalet häckande par) i Vännforsbäck.

Art	2002	2003	2004	2005	2006
Storspov	1	1	2	?	2
Ladusvala	1	3	2	5	2
Ortolansparv			3		
Buskskvätta			2	2	1
Rosenfink	1			1	

Tabell 11. Utvecklingen av fågelfaunan (antalet häckande par) i Västra Spöland.

Art	2002	2003	2004	2005	2006
Tofsvipa	?	?	1	1	5
Storspov	2	4	5	5	5
Sånglärka	4	5	5	3	1
Ladusvala	7	3			
Stare	1		2		
Mindre strandpipare				1	
Skogssnäppa		1	?	1	
Enkelbeckasin		?	1	1	?
Gulärka			2	1	
Buskskvätta			1	?	
Rosenfink	?			1	

Tabell 12. Utvecklingen av fågelfaunan (antalet häckande par) i Djupfors.

Art	2001	(2002)	2003	2004	2005	2006
Ladusvala	1			3		4
Skogssnäppa				?		
Enkelbeckasin	1		1			
Gulärka	3		2	2	1	?
Buskskvätta	1		1	1	1	?
Rosenfink				?		

Tabell 13. Utvecklingen av fågelfaunan (antalet häckande par) i Kulbäcksliden.

Art	2001	(2002)	2003	2004	2005	2006
Tofsvipa	9		4	5	6	13
Storspov	2		3	3	3	3
Sånglärka	3		7	3	?	4
Ladusvala	7		5	6	4	3
Ängspiplärka				2	2	
Stare	3					1
Mindre strandpipare	1			?		
Ljungpipare	?		?	?		?
Skogssnäppa	1		1			1
Gulärta	2		5	8	7	5
Rosenfink					1	?

Tabell 14. Utvecklingen av fågelfaunan (antalet häckande par) i Holmnäs.

Art	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Tofsvipa	11	4	5	9	11	6
Storspov	16	15	17	13	14	11
Sånglärka	23	23	18	15	13	12
Ladusvala	4	3	6	15	15	3
Ängspiplärka	9	7	4	3	4	5
Stare	2	4	?	2	2	1
Ortolansparv	1	?	?	2		?
Skogssnäppa	2	?	?	?		1
Gulärta	11	3	5	4	6	5
Buskskvätta	2	2	4	2	1	1
Törnskata						?
Rosenfink	2	?		?		

Tabell 15. Utvecklingen av fågelfaunan (antalet häckande par) i Norrfors.

Art	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Tofsvipa		1				1
Storspov	12	17	13	15	11	9
Sånglärka	9	15	10	4	9	3
Ladusvala	8	10	9	9	9	17
Ängspioplärka	1	2	3	1	1	1
Stare	6	3	1	4	3	5
Ortolansparv					1	
Skogssnäppa			1	1		?
Enkelbeckasin	1					
Gulärta	1	2	?	?		2
Buskskvätta		?	1	1	2	2
Rosenfink	1	1	?	1	1	1

Publikationer

Fågelinventeringarna inom ramen för projektet ”Landskapsvård och köttproduktion i Vindelälvens närområde” har hittills resulterat i två små artiklar i den ornitologiska facktidskriften *Ornis Svecica* (de Jong 2002, de Jong 2004). Inga publikationer har tillkommit under 2006. En artikel baserad på en närmare analys av resultaten kommer att skickas in till fackpressen senast 2007.

Tack

Jag vill tacka Marianne de Boom för att hon åtog sig att inventera Norrfors och Holmnäs. Utan din hjälp hade det varit omöjligt att genomföra denna studie!

Projektledaren Ingemar Johansson tackas för gott samarbete. Ola Jennersten, WWF, och Sven - Olov Borgegård, Ekologiplan, tackas för deras stöd vid planeringen av denna studie.

Markägarna/brukarna och de som har utfört själva restaureringsarbetena vill jag tacka för en fin insats för jordbrukslandskapets fåglar.

Sist men inte minst tackar jag finansiärerna av projektet för stödet till denna studie.

Referenser

- de Jong, A. 2002. Häckning av smalnäbbad simsnäppa *Phalaropus lobatus* på jordbruksmark. *Ornis Svecica* 12:89-90.
- de Jong, A. 2003. Fågelinventeringen år 2003 inom projektet "Landskapsvård och köttproduktion i Vindelälvens närområde" Stencil.
- de Jong, A. 2004. Fågelinventeringen år 2004 inom projektet "Landskapsvård och köttproduktion i Vindelälvens närområde" Stencil.
- de Jong, A. 2004. Häckning av småspov *Numenius phaeopus* på jordbruksmark inom Vindelns kommun in 2003. *Ornis Svecica* 14 (1-2): 52-56.
- de Jong, A. 2005. Fågelinventeringen år 2005 inom projektet "Landskapsvård och köttproduktion i Vindelälvens närområde" Stencil.
- Naturvårdsverket. 1997. Undersökningstyp: Inventering av jordbrukslandskapets fåglar. www.naturvardsverket.se.
- SMHI. 2006. Väder och Vatten nr. 2006:5-8. Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut. Norrköping. (Även motsvarande data från föregående år.)
- Svensson, S. 1999. Svenska häckfågeltaxeringen 1998. I: SOF. 1999. Fågelåret 1998. Stockholm.
- Svensson, S. 2001. Övervakning av jordbrukslandskapets fåglar i Skåne. Manual för fältarbetet. Ekologiska institutionen, Lunds universitet.
- Svensson, S. & Svensson, M. 1995. Ett långsiktigt övervakningsprogram för jordbrukslandskapets fåglar i Kristianstad och Malmöhus län. Metodstudien 1995. Ekologiska institutionen, Lunds universitet.